

Fig. 1. Korets østmur fotograferet under nedrivningen af den tærskelade, som kirken var blevet sammenbygget med. Foto Carl Andreasen o. 1890. I Otterup Lokalhistoriske Arkiv. – *The east wall of the chancel photographed during the dismantling of the barn, which the church had been joined with.*

†TREFOLDIGHEDSKIRKEN VED KØRUP

KROGSBØLLE SOGN

Kørup er nævnt første gang 1482 (»Kordopgordh«), hvilket imidlertid næppe henviser til landsbyen, men til den hovedgård, Podebuskslægten skrev sig til.¹ Denne gårds ældste historie er uklar, og den nuværende bygning blev først rejst i 1500-tallet, formentlig af Mourids Podebusk.² Landsbyen Kørup er nævnt 1504 (»Kordrop«). Den udgjorde indtil 1555 et selvstændigt sogn med egen kirke (jf. ndf.), beliggende syd for

Krogsbølle Fjord. Sognet var allerede tidligt i 1500-tallet ganske affolket, formentlig ikke mindst som følge af Podebuskernes jordopkøb på egnen. Således er samtlige 11 personer, der er oplyst i skattemandtallene for 1502-11 under sognet, anført at være »vgedagsmendt« (dvs. hoveriydende fæstere) for Predbjørn Podebusk til Kørup.³ Da sognet ikke kunne oppebære sin præst, fik Mourids Podebusk 9. jan. 1555 kongebrev på, at

han måtte nedrive kirken.⁴ Herefter skulle bønderne i Roerslev søge Nørre Nærrå, mens den østlige del med Kørup blev lagt til Agernæs Sogn umiddelbart nord for Kørup, men adskilt fra denne af Krogsbølle Fjord. Landsbyen skal være helt forsvundet i 1600-tallet.⁵

Opførelsen af Trefoldighedskirken blev sat i værk af Mourids Podebusk, der 1567 havde erhvervet patronatsretten til Agernæs Kirke (jf. s. 5273) og 1574 fik tilladelse til at lade en ny sognekirke opføre ved sin herregård; præstegården og kirkegården forblev i Agernæs.⁶ Ambitionen har utvivlsomt været både at lette adgangen til kirken og ikke mindst at skabe en egnet gravkirke for Podebuskslægten.⁷ Byggeriet må imidlertid være gået i stå, og i sine indledende noter om Skam Herred fra 1587/88 anførte biskop Jacob Madsen: »1 Kirke afbrøt: Kørup. W. Mouritz Podbusk lader en anden i stedet statelig opbygge« (jf. ndf.).⁸ Denne formulering vidner om, at egnens komplicerede sogneforhold voldte Jacob Madsen besvær, men selvom han altså indledningsvis opfattede Trefoldighedskirken som en afløser for Kørups middelalderkirke, gik den rette sammenhæng hurtigt op for ham, og Trefoldighedskirken er behandlet som Agernæs' ny sognekirke under hans visitater.

Kirken stod ufærdig ved Mourids Podebusks død 1593, og i stedet blev det sønnen, Claus Podebusk, der

afsluttede byggeriet 1601 (jf. ndf.). Det år blev bønderne i Agernæs pålagt at søge deres 'rette sognekirke' ved herregården Kørup, selvom indretningen af den nye kirke stod på indtil sommeren 1602 (jf. altertavle ndf.), og først 13. søndag efter Trinitatis (29. aug.) 1602 blev kirken indviet.⁹ Ved biskop Jacob Madsens visitats 27. juni 1603 blev den navngivet Hellig Trefoldighedskirken.⁹

Flytningen af sognekirken til Kørup på den modsatte side af fjorden, ca. 2 km fra Agernæs, betød, at såvel sognepræsten som bønderne i Agernæs 'tit og ofte' ikke kunne komme til kirke.¹⁰ Særligt om vinteren var kirkegangen en udfordring, da bønderne måtte gå den lange vej uden om fjorden, hvis ikke de skulle krydse den 'farlige' strand enten med båd eller over isen. For at løse dette problem anmodede Henrik Podebusk 1633 kongen om at forære ham både indtægten af annekskirken i Hundstrup (dvs. Krogsbølle Kirke, s. 5223), og selve bygningen, som Henrik Podebusk ønskede at nedrive og bruge til at reparere Agernæs Kirke (s. 5273).¹¹ Hans plan var at reetablere det gamle Agernæs Sogn nord for fjorden og lade Trefoldighedskirken betjene både området syd for fjorden og Hundstrup Sogn. Forslaget, der åbenlyst var lige så ufordelagtigt for Kronen, som det var profitabelt for Podebusk, blev ikke vedtaget. 1676 søgte kirkeejer Rudolph Abraham Podebusk forgæves om tilladelse til at nedrive Nørre Nærrå Kirke og lægge sognet samt annekskirken i Nørre Højrup til Trefoldighedskirken.¹²

For at råde bod på de vanskelige forhold, Agernæs-bønderne måtte tåle, blev det 1761 besluttet, at gudstjenesten i vintermånederne skulle holdes i det 'bedehus', der var opført i Agernæs 1738 (s. 5274), og 1770 blev betjeningen helt og aldeles overflyttet dertil, da Trefoldighedskirken nu var i så dårlig stand, at det var farligt at opholde sig i den.¹³

Ved kongebrev 1781 fik den nye kirkeejer, Joachim Godske Moltke til Egebjerggård (Einsidelsborg) og Kørup, tilladelse til at nedrive 'den aldeles ubrugbare og for sognets beboere så ubejlejlige' Trefoldighedskirke, der på det tidspunkt henstod delvist nedfaldet både i det ydre, og hvad angik hvælvene, ligesom man allerede var begyndt at bortsælge inventar (jf. *klokken, s. 5260).¹⁴ I stedet skulle *annekskirken* i Krogsbølle udvides, eller også skulle der bygges en ny i Agernæs. Valget faldt på førstnævnte løsning, og følgelig blev Agernæs Sogn 1787 lagt under Krogsbølle.¹⁵

Trefoldighedskirken blev herefter næsten helt nedrevet (jf. ndf.) og materialerne genanvendt i det dæmningsprojekt, der dræned fjorden mellem Kørup og Agernæs.¹⁶

Kørup †Kirke. Den middelalderlige kirke i landsbyen Kørup er nævnt første gang i landehjælpen 1524-26, hvortil den bidrog med den lave ydelse på 10 mark.¹⁷ Dens nærmere udseende er ukendt.

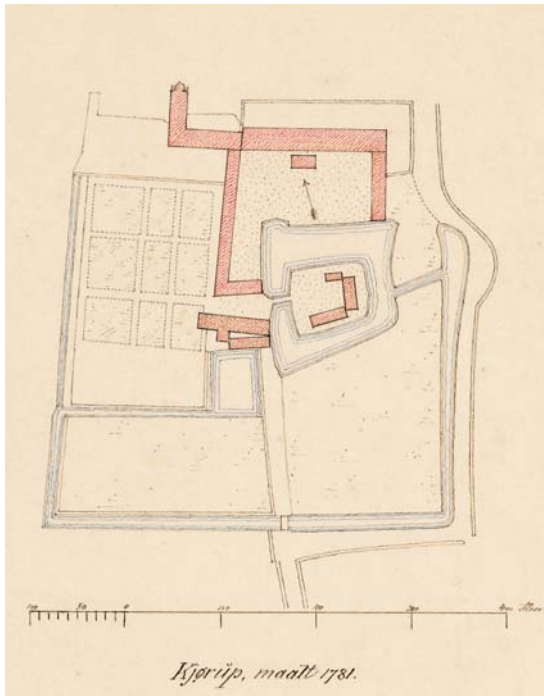

Fig. 2. Plan af herregården Kørup. 1:5000. Situationsplan til »Danske Herregaarde ved 1920« tegnet efter matrikelkort målt af J. J. Bærner 1781. I NM. – *Plan of the manor at Kørup.*

BYGNING

Den anselige kirke, et østvest-orienteret langhus, blev som nævnt påbegyndt 1574 på foranledning af Mourids Podebusk.¹⁸ Bygningen opførtes i munkesten lagt i krydsskifte over en sokkel af granitkvadre, hvilket ses på ældre fotografier af bygningen (fig. 1, 5). Kirken kunne først 1601 meldes fuldstændig afsluttet, og der må således have været tale om et længere byggestop, som muligvis begrænsede sig til afslutningen af tårnet, hvor kilderne beskriver, at de sidste arbejder blev bekostet af Claus Podebusk. Trods det lange byggestop må kirken dog tænkes som et samlet arbejde.¹⁹ Bygningen beskrives 1602 i biskop Jacob Madsens visitatsbog som »så lang som Sct. Knuds kirke, så nær som til alteret, men ikke så høj«. Kirken var da tilsyneladende også ganske lang, som det fremgår af en grundplan over Kørup Herregård udført 1781, hvor kirken er målt til 47 m i længden og 10 m i bredden, mens det lave indtryk givetvis skyldes renæssancens typiske, fladspændte hvælv.

I øst var det retkantede langhus afsluttet midt på gavlen af en mindre, i facaden kantet apsis, der i det indre stod som halvcirkel (fig. 5). Mod vest blev bygningen afsluttet af et tårn, hvorom ikke stort andet vides, end at tårnrummet må have fungeret som indgangsparti og våbenhus, der blev forbundet med kirkerummet gennem en åbning i muren, som skilte tårnrummet fra skibet. Denne løsning blev 1706-07 beskrevet med ordene »Tårnet er afdelt fra kirken med to piller«; hvordan dette præcis skal forstås, er uklart.²⁰ Endvidere var der tilsyneladende en indbygget vindeltrappe med underdør i tårnrummet, som førte op til de øvre stokværk. Øverst var tårnet, ifølge præsteindberetningen 1755,²¹ afsluttet med fire gavle, hvilket eksempelvis vækker mindelser om de omtrent samtidige byggearbejder på tårnet ved Nørre Lyndelse Kirke (jf. s. 3938). Gavlene har sandsynligvis været 'vælske', dvs. med svungne konturer (jf. fig. 4).

Murkronernes afslutning på langhuset kendes ikke, men 1745 blev der afsat sten til udførelse af gesimser, der skulle beskytte murene mod regnvand.²²

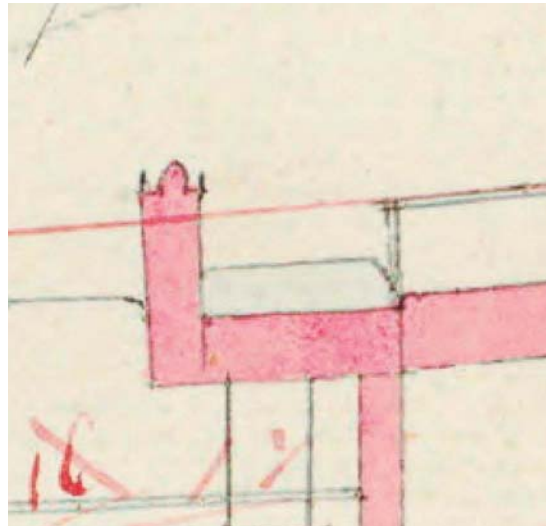
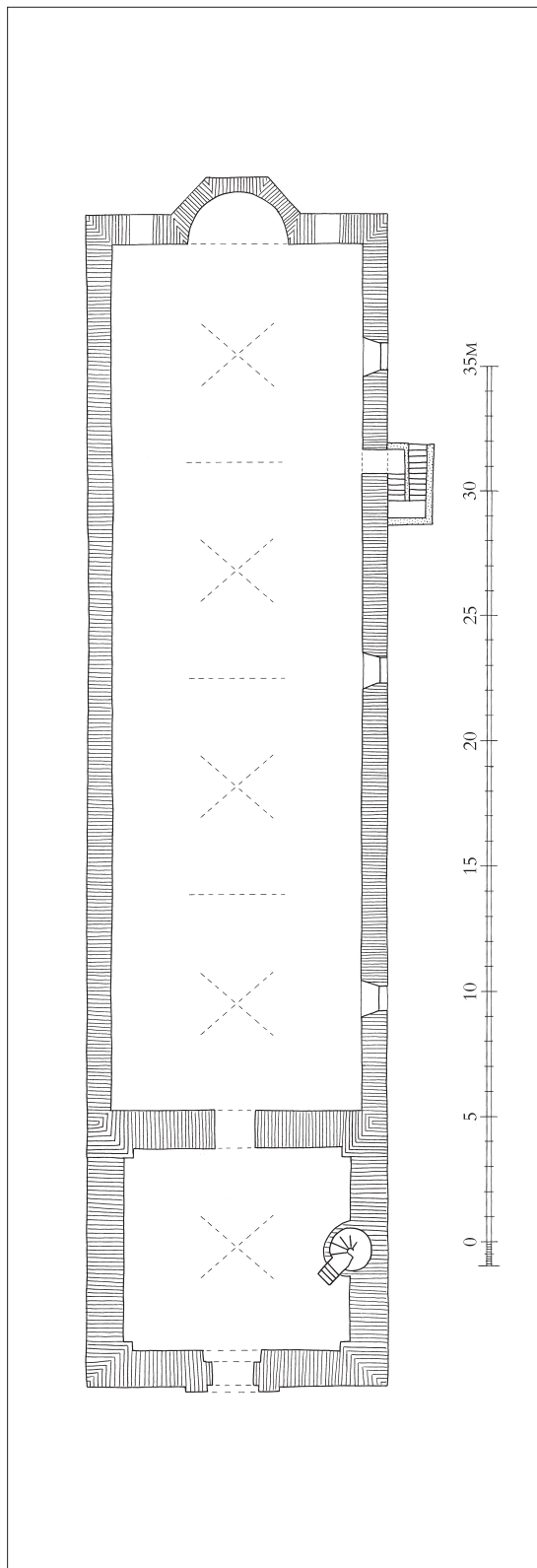

Fig. 3. Udsnit af matrikelkort, der i stedet for en plan viser en opstalt af kirkens sydfacade. Målt og tegnet af J. J. Bærner 1781. I Geodatastyrelsen. – *Excerpt of cadastral map showing, instead of a plan, an elevation of the church's south facade.*

Indvendig var langhuset og tårnrummet overhvælvet, hvilket formentlig var tilfældet fra opførelsestidspunktet. Ud fra en beskrivelse 1775 fremgår det, at langhuset i alt var opdelt i fire hvælv, som på dette tidspunkt var så forfaldne, at man enten ville lade mure nye hvælv eller erstatte de eksisterende med et fladt gipsloft.²³ Apsidens hvælv var et ribbehvælv med to meget brede ribber (jf. fig. 5) og tre kapper, der mod vest formentlig blev båret af forlæg i apsisbue. Denne må være fjernet senest samtidig med galvlens indre murskal. Tårnrummets hvælv lader til at have hvilet på vederlag i murene eller ganske smalle hjørnepiller.

Indgangen til kirken var en imponant vestportal i tårnet, der muligvis afløste en ældre portal samme sted, idet den øjensynlig først blev opført 1601 på bekostning af Claus Podebusk.²⁰ Portalen beskrives i præsteindberetningen 1706-07 som »en stor grå sten« over døråbningen, med en fragmentarisk og noget nedslidt indskrift: »Ao 1534 lod Erlig og Velbyrdig Mand Claus Pudebus Høfvitsmand på Trankier slot biuge etc.« samt årstalene »1534« og »1576«. Over tekstfeltet var der gengivet en mand fra brystet og op i relief, og under indskriften var tre vildmænd, »hver saa høy er

stor som en fuldkomen Mand«, der holdt Podebusks og Ulfstands våbener. Beskrivelsen kan dog ikke være korrekt.²⁴ I en yngre kilde er den da også gengivet som: '1574 lod ærlig og velbyrdige mand Mourids Podebusk til Kjørup, høvedsmand på Tranekær, med sin kære hustru fru Magdalene Sehested opbygge og begynde dette Hus ...'.²⁵ Den nedre, mest forvitrede del af indskriften har dog muligvis omtalt Claus Podebusk og hans færdiggørelse af kirken, for Hans Gødesen identificerede de to våbener nederst på stenen som Podebusks og Ulfstands, det vil sige for Claus Podebusk og hustru Sophie Nielsdatter Ulfstand.²⁶

Ifølge Hans Gødesens beskrivelse var vildmænd, våbenskjolde og indskrift anbragt over døren, men angivelsen af vildmændenes størrelse har ingen paralleller i samtidens danske sandstensportaler; vildmændene ville mere oplagt skulle stå ved portalens vanger.²⁷

Antallet af vinduer i kirken er usikkert. På grundplanen fra 1781 er der anført tre vinduer mod syd; et, der har givet lys til koret, og to i skibet. I præsteindberetningen fra 1755 fremgår det imidlertid, at der var fire vinduer i kirken,²¹ mens der på de to ældre fotografier af kirken (fig. 1, 5) ses to blændede slanke, fladbuede åbninger, der flankerer apsidens. Det er tænkeligt, at disse vinduer først blev blændet, da kirken blev sammenbygget med laden (jf. s. 5263), men materialet tillader ikke videre spekulationer over åbningernes antal og kronologi.

Af bygningens beskrivelse 1775 fremgår det, at gulvet i langhuset har været belagt med en blanding af fliser og teglsten.²⁰

En muret, hvælvet krypt, hvis udseende ikke kendes, var opført under koret. Den sløjfedes først efter 1834 (jf. s. 5267).

Fig. 4. Rekonstrueret grundplan med antydning af fagdeling og overhvelvning (øst opad). 1:300. Baseret på gengivelse af kirken i en grundtegnning over herregården Kjørup, udført af tømmermester Johan Adam Weinbrenner, Odense, 1781. Tegnet af Freerk Oldenburger 2019. Signaturforklaring s. 11. – *Reconstructed ground plan with a hint of bay division and vaulting (eastwards), based on the recording of the church on the plan of the manor house of Kjørup, by master carpenter Johan Adam Weinbrenner, Odense, 1781. Key on p. 11.*

Fig. 5. Resterne af korets østvæg, sammenbygget med Kørups avlsbygninger. Foto H. Chr. Brøns 1889. I Odense Bys Museer. – *The remains of the east wall of the chancel, incorporated into one Kørup's farm buildings.*

Kirkens tårntag var ifølge en kilde 1601 tækket med bly hentet fra den delvist nedbrudte Ager-næs Kirke (jf. s. 5273).²⁰ Det samme var stadig tilfældet 1755, hvor det oplyses, at kun tårnet er belagt med bly, resten havde teglstenstag.¹⁹

Tilføjelser og ændringer. Den eneste større forandring, som det tilsyneladende er muligt at påvise ved bygningen, er tilføjelsen af en dør østligt på langhusets sydmur, formentlig på grænsen mellem kor og skib, hvortil der var adgang via en (tømret?) fritrappeløb (jf. fig. 4). Døren hørte efter al sandsynlighed sammen med et herskabspulpitur inde i kirken, der nok først kom til o. 1625 (jf. s. 5264).

1668 beskrives bygningen som »temmelig brøstfældig«, og det understreges, at der vil være brug for et større pengebeløb til kirkens istandsættelse.²⁰ I 1700 meldes kirken vel vedligeholdt.²² 1745 måtte bygningen undergå en større reno-

vering, hvor der indkøbtes tømmer til tagværket, der skal udskiftes helt, 5.000 Flensborgsten og 6.000 tagsten samt jern til murankre, der skulle sikre hvælvene.²⁰ 1770 og 1775 beskrives det imidlertid, hvordan kirken må holdes lukket i forbindelse med reparationer og byggearbejder på bygningen.²⁰ Hvorvidt disse byggearbejder blev udført er dog vanskeligt at besvare, idet bygningen allerede 1781 igen beskrives som stærkt forfalden.²⁰

Den seneste større forandring af kirken, før den blev nedbrudt, var utvivlsomt, at østgavlen blev inkorporeret i en ny kostald og lade. Derved kom kirken til at udgøre en del af den nordre side af herregårdens firfløjede anlæg omkring hovedhuset. Hvornår økonomibygningerne og kirken blev sammenbygget er uklart, men det skete før 1781, hvor situationen er dokumenteret på grundplanen over herregården (jf. fig. 2).

INVENTAR

Kirkens inventar bar ifølge de overleverede oplysninger præg af de samme høje ambitioner som selve bygningen. En del ældre, træskåret inventar, der må formodes at være overført fra kirkens forgænger i Agernæs, var udstillet i tårnrummet. Inde i selve kirkerummet var der rigt udskårne stolestader, hvoraf flere var udsmykket med Podebuskernes dobbelte ørn, og et unikt *krystalkors hang ned fra loftet, hvorpå der også var monteret stjerner. Koret var adskilt fra skibet af et herskabspulpitur fra o. 1625, og sammen med den adelige begravelse under koret, der var opfyldt i 1700-tallet, har inventaret således tydeligt markeret kirkens tilknytning til Podebuskerne på Kørup.

†*Altertavler*. 1) Senmiddelalderlig. Ifølge præsteindberetningen 1755 var døren i tårnrummet på sydsiden flankeret af en træfigur, som forestillede en siddende »gammel Mand, som holder et Crucifix i Hænderne«, dvs. en skildring af Nådefaderen, mens der på nordsiden var »et Mariæ Billede med Barnet paa Skiødet«. ²¹ Figurerne må stamme fra en senmiddelalderlig altertavle, om end det er uklart præcis hvilken. Mest sandsynligt er de ført med fra kirkens forgænger i Agernæs, hvis altertavle rummede et Mariabillede, men tilsyneladende dog ikke en Nådefader, men det kan ikke udelukkes, at der er tale om dele af altertavlen fra middelalderkirken i Kørup, som overlevede nedrivningen 1555. ²⁸

2) Nævnt 1602, da biskop Jacob Madsen besøgte den endnu uindviiede kirke. Han beretter, at altertavlen var opsat, men at malerierne ikke var leveret endnu. ²⁹ I sognepræst Hans Gødesens detaljerede beskrivelse fra 1706-07 er altertavlen beskrevet som omfattende tre 'dele', altså som en typisk renæssancetavle med stor- og topstykke stillet på et postament. ³⁰ I storfeltet var en skildring af 'Christi åbenbarelse for de vise af Østerland', dvs. Kongernes Tilbedelse(?). Under malerierne var der fire smalle felter med bibelciter i guldkrift. I topstykket var et felt, hvori 'mange små billeder (dvs. figurer eller relieffer) er udhugget om Kristi fødsel', og det blev kronet af et krucifiks. Postamentet var delt i fem felter, hvori »Børnelærdommens parter« (dvs. Luthers lille katekismus) blev citeret med guldbogstaver, og nedenunder disse var yderligere seks småfel-

ter med hvert sit bibelcitat. Langs tavlens kant var udskårne figurer af de 12 apostle; et træk, der er højst atypisk for det tidlige 1600-tals altertavler. ³¹

3) Skænket i 1700-tallets første halvdel af kirkeejer, rigsgreve Malte Podebusk (1671-1750). ³² Den 'smukke' tavle rummede et maleri af Nadveren, hvorunder Fadervor og Indstiftelsesordene blev citeret. Ved tavlens sider stod fire store træskulpturer af evangelisterne. Tavlens ramme var næsten overalt bemalet med hvid marmorering, men der var også rød marmorering, malede englehoveder 'og anden zirat' samt forgyldning.

†*Altersæt*, nævnt 1755 som indgraveret med Podebuskernes våben og initialerne »M.P.«, der kan henvise til enten Mourids (kirkeejer 1657-1700) eller sønnen Malte Podebusk (kirkeejer 1700-1750). ²¹

†*Korgitter*, o. 1625, (jf. †herskabspulpitur ndf.).

**Korbuekrucifiks*, formentlig senmiddelalderligt. Et 'stort' krucifiks, der 1706-07 var opsat i tårnrummet, over kirkedøren. ²⁹ Ved nedlæggelsen af Trefoldighedskirken blev det overført til Krogsbølle Kirke, hvorunder det er beskrevet (s. 5245). ³³

†*Prædikestol*, nævnt 1602 som opsat. ³⁴ Den var i fem fag, som 1706-07 alle var udsmykket med skriftsteder citeret i guldbogstaver. ²⁹ Stolen stod på det tidspunkt ved den søndre mur midt i skibet.

†*Stolestaderne* blev 1706-07 beskrevet som udført af eg med låger og høje gavle, der var kronet af udskårne englehoveder, stjerner og ørne med udsåede vinger; sidstnævnte formentlig en henvisning til Podebusks våbenskjold. Stolene skal være udført dels af 'Mester Lüdich' fra Westphalen, dels af snedkermester Rasmus Sandersøn, født i Kolding. ³⁵

†*Herskabspulpitur*, o. 1625, indrettet af Henrik Podebusk og hustru Sidonia Maria von Einsiedel (gift 1624) og prydet med deres våbenskjolde, der blev støttet af tre vildmænd. ²⁹ Det var indrettet tværs over kirkerummet, så koret var 'afdelte fra den anden part af kirken'. ²¹ Beskrivelsen tyder

Fig. 6. Krystalkors, o. 1602 (s. 5266). Foto Arnold Mikelsen 2019. – *Crystal cross, c. 1602*.

altså på, at det var sammenbygget med et kor-gitter. Planen over Kørups bygninger 1781 viser, at der var adgang til pulpituret ad en udvendig trappe på kirkens sydside (fig. 4).

†*Skulpturer*, o. 1603(?). Ifølge præsteindberetningen 1706-07 var der under korhvelvingen opsat malede træfigurer, der forestillede Trefoldigheden, nemlig 'en gammel mands lignelse, som sidder på en stol' (dvs. Gudfader), Kristus stående og imellem dem en hvid due.¹⁹ Herom var monteret fire store, forgyldte stjerner af træ.¹⁹ Denne udsmykning synes at være samtidig med kirken, som 1603 blev viet til netop Trefoldigheden.

**Kors* (fig. 6), o. 1603(?). Et 150 cm højt patriarkalkors udført af bjergkrystal. Stammen og tværarmer er dannet af bjergkrystaller tilvirket i romansk tid. Det øverste kvadratkors måler 22×23,5 cm og er alene udført af de fire liljeformede korsender samlet om en rektangulær krystal. Det nedre kors, 87,5×51 cm, er bedre bevaret, om end der formentlig er byttet rundt på de 11 leds placeringer; også dette kors har liljeformede korsender. Korsarmene afsluttes af ottetakkede messingstjerner. De to kors adskilles af en stor, brillantformet krystal.

De to tværarmer stabiliseres af metalkæder med tre led, henholdsvis en krystallinse, en krystalkugle og en messingstjerne. Under disse kæder hænger vedhæng med en ca. 15 cm lang, grågrøn glasprisme mellem prisme og en stor kugle af bjergkrystal og nederst en stjerne. Tilsvarende er der under korsstammen et vedhæng, dog uden krystallinsen.

Alle bjergkrystallerne er gennemhullede og samlet med gennemløbende jernstænger, som delvist er overtrukket med messingrør og afsluttet af de nævnte messingstjerner. Endvidere er korsets led samlet i messingmanchetter, hvoraf mange har takkede indfatninger til de yderligere 21 perler, der smykker korset; bortset fra to af glas er alle perler af bjergkrystal.³⁶ Korset er ophængt i en messingkæde, der løber i forlængelse af kæden mellem korsarmene og samles i en indfatning, der afslutter korsstammen og er udformet som en dobbeltørn med udslåede vinger under en stjerne.

De mange bjergkrystaller stammer fra middelalderligt kirkeinventar. Fritze Lindahl har i sit studie af korset påpeget ligheden mellem de to kors' udformning og alter- og processionskors fra 1300- og 1400-tallet.³⁷ De mange carbochonslebne perler og kugler er derimod betydeligt ældre, og den tekniske udførelse af både gennemhulningerne og poleringen peger i retning af 1100-tallet, hvor tilsvarende perler og kugler kendes fra eksempelvis relikvieskrin og gyldne altre (jf. Sahl Kirke, DK Ringkøbing 2800).³⁸ Omdannelsen til det nuværende kors har formentlig først fundet sted efter reformationen og sikkert i relation til indretningen af kirken o. 1603, for den dobbelte ørn øverst på korset synes at henvise specifikt til Podebuskslægten. Udformningen som patriarkkors peger væk fra Danmark, og Lindahl har argumenteret for, at særligt de slebne glasprismer kunne tyde på bøhmiske aner. I den forbindelse er det værd at nævne, at kirkeejerne Henrik Podebusk og Sidonia Maria von Einsiedel begge havde forbindelser til Bøhmen, sidstnævnte endda til regionens glasindustri.³⁹

Hans Gødesen anførte i sin præsteindberetning fra 1706-07, at korset hang »Under hvelvingen i Kirken«, samt at det var udført af krystal »indlagt udj Sølv«. ¹⁹ At beslagene her er omtalt som sølv, kan muligvis antyde, at indfatningerne siden er fornyet, men det er mere sandsynligt, at Hans Gødesen blot har set forkert.

Krucifikset skal efter nedrivningen af Trefoldighedskirken være overflyttet til Einsidelsborg (nu Egebjerggård).¹³ Herfra blev det købt af en 'antikvarisk interesseret mand', med stor sandsynlighed apoteker Adam Alexander Frederik Lassen, der solgte det til NM 1845 (inv.nr. 9071).

**Klokke*, støbt 1500-25 af klokkestøber Lavres Hansen. Den blev formentlig overført fra forgængerens, Agernæs Kirke. Allerede 1779-80, altså før beslutningen om at nedrive Trefoldighedskirken blev truffet 1781, blev klokken solgt til Skt. Nikolaj (†)Kirke i Faaborg, under hvilken den er beskrevet og afbildet (DK Svendborg s. 789). Yderligere to †*klokker* er nævnt i præsteindberetningen 1755;²¹ disse må formodes frasolgt omtrent samtidig med ovennævnte.

GRAVMINDER

Et indtryk af de kister, der i tidens løb blev opstillet i Podebuskernes †gravkrypt under koret fås af en liste over kister og sarkofager fra 1782 samt fra 1834, da de ved kryptens sløjfning blev overflyttet til St-Maria-Magdalene-Kirche i Vilmnitz, Tyskland.²² En del forsvundne kisteplader kendes desuden fra afskrifter i Karen Brahes bibliotek, mens en †gravsten er beskrevet i præsteindberetningerne fra 1706-07 og 1755.

†*Gravsten*, o. 1676, over sognepræst Gøde Hansen (1634-76), *1606 i Middelfart, †19. maj 1676, med hustruerne Anne Jørgensdatter af Ronnes(?), † 2. jan. 1647, 61 år gammel, samt Margrethe Hansdatter Bang fra Klinte, som fødte ham to sønner og en datter. Indskriften blev afsluttet med ordene: »De hvile tilsammen i Haabet forventendis een ærefuld opstandelse, det ævige lif og salighed. Amen, ja kom, herre Jesu«. ²⁰ Under indskriften var hugget to figurer, den ene med et kors, den anden holdende en blomst, og imellem dem var skjolde med dels Gøde Hansens bomærke, dels Bangvåbenet. Nederst på stenen var et relief af et timeglas stående på et kranium, og som randskrift var anført Es. 26,19. Stenen var nedfældet i korets gulv.

†*Podebusks gravkrypt* under koret blev etableret samtidig med kirkens opførelse 1574-1602. Sognepræst Hans Gødesen beskrev den i præsteindberetningen 1706-07 som en stor, hvælvet begravelse i hele korets bredde, 'hvori de fleste danske Podebusker lå begravet'.²⁹ Hans udsagn understøttes af, at der på det tidspunkt allerede stod ni kister i krypten. Siden kom flere kister til, og en fortegnelse fra 9. januar 1782 oplister to sarkofager og 12 uidentificerede kister af egetræ i krypten, som dermed må have været fyldt op, for yderligere tre trækister var henstillet i koret.²⁰ Nedenstående fortegnelse over 12 dokumenterede begravelser er altså ikke fuldstændig.

Gravkrypten ser ikke ud til at være brugt i 1700-tallets anden halvdel. Det skyldes formentlig dels kirkens dårlige forfatning, dels at de næste generationer af Podebuskslægten orienterede sig mod Rügen for i 1781 helt at skille sig af med deres fynske besiddelser. Krypten blev imidlertid ikke berørt af kirkens nedrivning, men henlå

i årtierne herefter under åben himmel, ulåst og som genstand for bøndernes »uanstændige spaserier«. ⁴⁰ Den blev først sløjfet 1834, og to sarkofager, en kiste 'med et kvindeligt', en benkiste med resterne af '28-30 lig' og en kasse med »våbener, plader og flere forziringer« blev i den forbindelse overflyttet til St-Maria-Magdalene-Kirche, Vilmnitz (Tyskland), hvorfra slægten stammede, og hvor den også havde en gravkrypt.⁴¹

Begravelser: Abraham von Einsiedel, †11. sept. 1642; Ursula von Ebeleben, †21. okt. 1651; Henrik Podebusk, †30. juni 1658; ⁴² Claus Podebusk, †27. april 1669; Sidonia Maria von Einsiedel, †25. juni 1673; Elisabeth Christina Podebusk, begr. 3. juni 1687;⁴³ Henrik Podebusk, †30. dec. 1691;⁴⁴ Mourids Henriksen Podebusk, begr. 15. dec. 1700;⁴⁵ Rudolf Henrik Podebusk, begr. 17. maj 1702;⁴⁶ Rudolph Abraham Podebusk, †23. juli 1716;⁴⁷ Magdalena Juliana von Promnitz, begr. 4. jan. 1729;⁴⁸ Malte Podebusk, *4. april 1671, †25. febr. 1750.

**Sarkofager*. 1) O. 1728, over rigsgreve Malte Podebusk, *4. april 1671, †25. febr. 1750. En sarkofag af sandsten, hvis langsider er udsmykket med slægtsvåbenerne. På et konkavt led herunder er hugget et relief af to buketter ophængt i bånd, og ved hjørnerne er der liggende løver. Lågets skråsider er prydet af en frise med bladværksornamentik i forsænket relief, og på hjørnerne er der hugget palmetter. På dets overside er et krucifiks med hovedskal og under dette en indskrifttavle med oplysningerne: »Her under hviler den højbaarne Herre/ Herre Malthe Greve af Putbus/ Herre til Putbus, Einsidelsborg og Kiørup/ blev Føed paa Einsidelsborg/ Aar 1671 den 4de Aprill«. ²² Indskriften påviser, at sarkofagen blev udført før Malte Podebusks død 1750, og derfor formentlig samtidig med hans hustrus (nr. 2). Da sarkofagen 1834 blev flyttet til St-Maria-Magdalene-Kirche, Vilmnitz (Tyskland), var låget slået i flere dele. Opstillet i nævnte kirke i en vinduesniche i skibets nordøsthjørne.

2) O. 1728, over Magdalena Juliana von Promnitz, *16. dec. 1666, †på Einsidelsborg, 19. dec. 1728. En sarkofag af sandsten som forrige. På lågets indskrifttavle stod: »Herunder hviler den højbaarne Frue Frue (sic) Madalena Juliana Grevinde af Putbus Frue til Putbus, Einsidelsborg og

Kjørup etc, fød Grevinde af Prominitz til Forst og Røiten etc., hun er fød paa Sorau i Niederlausnis (Niederlausitz i Polen) Anno 1666 den 16de December, død paa Einsidelsborg i Fyen Anno 1728 den 19de December«. ²² Sarkofagen er henstillet i St-Maria-Magdalena-Kirche, Vilmnitz (Tyskland), formodentlig i Podebuskernes gravkrypt.

†Kisteplader. Følgende kisteplader må antages at være blevet overført til St-Maria-Magdalena-Kirche, Vilmnitz, 1834 i kassen med kisteplader og kistebeslag, der er mærket »V« i listen fra 1834. ²² Det er uklart, om kistepladerne endnu er bevarede, eventuelt i Podebuskernes gravkrypt i Vilmnitz. Nedenstående oplysninger stammer fra en ældre afskrift i Karen Brahes bibliotek. ⁴⁹

1) O. 1642, over Abraham von Einsiedel, *5. marts 1571, †11. sept. 1642 på Kjørup. »Hier Unter Lieget der Vul Edle Gestreng, faste undt Mandhaffte Herre Abraham von Einisidel vom Hauss Gnad Stein. Ist geboren 5. Martj Anno 1571 vndt selig Im Herre endtslaffuen d(en) 11. September Anno 1642 zu Kjørup in Denemarch seines Alters 72 Aar [sic] got gebe den Lieguam seines sanfte Pause undt em jungsten Tag eine fröilige Aufferstehung«. ⁵⁰

2) O. 1651, over Ursula von Ebeleben af Wartenburg, *2. april 1569 på Wartenburg, †21. okt. 1651 på Kjørup. »Her ligger begrafuen erlig och welb(yrdige) frue fru Ursula von Ebeleben aff Wartenbierg. Erlig och welb(yrdig) Mand s(a) l(ige) Andreas Caspar von Ebeleben til det herskab Ebeleben erlig och Welbiurdige frue fru Catharinæ von Kanne aff Kladen (Klöden) deris daatter, och var hun født paa hendis fædrene gaar(d) Wartenbierg Anno 1569 April 2 Onssdagen, och døde hun paa Kjørup 1651 d(en) 21 Octobris om Morgen ved 8 Slette gud giffue hende med Alle tro Christne en glædelig och erefuld opstandelse paa domme dag«. ⁵¹

3) O. 1658, over Henrik Podebusk, *1598 på Krapperup, †30. juni 1658 i Odense. »Her under huiller udi Herren erlig och Welb(yrdig) Mand Hendrich von Putbuschis til Kjørup s(a) l(ige) Hr. Claus Putbusch thil Kragerup (Krapperup), och Salige frue fru Sophia Ulstand til Bars(e)bech derris Søn, født paa hans fædrene gaar(d) Krap(p)erup udi Schaane Anno 1598 d.

huilchen Sal(ige) Mand gud effter sin welbehagelig Villie hiden kaldet fra denne bedrøfuede Verden udj Ottense A(nn)o 1658 d(en) 30 Junj udi hanss Alders Aar 60 huis siel herren haffuer udj de him(m)elsche boeliger. Gud unde hannem med alle guds Udualde en gledelig och erefuld opstandelse paa dommens dag.« »Hendrich von Putbuschis til Kjørup, sl. Hr. Claus Putbusch til Kragerup (egtl. Krapperup) och salige frue fru Sophia Ulstand til Barsebech derris Søn«. ⁵²

4) O. 1669, over Claus Podebusk, *13. april 1627, †27. april 1669. »Her under huiller den høy och welbaarne Claus frei herre von Putbuschis til Kjørupgaar(d) som vaar dend høy och welbaarnis herris fri herre aff Puttbuschis, och den welbaa(ne) frue fru Sidonia Maria von Linsidel deris Søn. Hans fødsel tid paa denne syndige Jord vaar Anno 1627 d. 13 Aprili och schildis fra denne elendige och mødsommelige Werden Anno 1669 d. 27 Aprili. Gud den Allermægtigst unde hannem med alle fromme Christne en glædelig og erefuld opstandelse paa dend store domme dag«. ⁵³

5) O. 1673, over Sidonia Maria von Einsiedel, *8. nov. 1600 på Wartenburg, †25. juni 1673 på Kjørup. »Her under Ligger begraffuen høy och welbaarne frue fru Sidonia Maria von Linsidel (Einsiedel), frue til Kjørup, høy och welbaarne her Abraham von Linsidel (Einsiedel) til det herskab Ebelebers, høy och welbaarne frue fru Ursula von Ebeleben aff Kladen (Klöden) deris Daatter, och var hun fød paa hendes fædrene gaard Wartenberg (Wartenburg) Anno 1600 d(en) 8 Novemb(e)r, och døde hun her paa Kjørup Anno 1673 d(en) 25 Junj om Morgen ved 4 Slette gud giffue hende med alle tro Christne en glædelig och erefuld opstandelse paa den yderste dommes dag«. ⁵⁴

KILDER OG HENVISNINGER

Nedenfor er anført en oversigt over trykte og utrykte kilder og litteratur anvendt i beskrivelsen af ↑kirkerne i Kjørup. For en oversigt over arkivalier og litteratur samt forkortelser anvendt i Odense Amt i almindelighed, jf. også s. 52-54 samt 56-59. Henvisninger til *Danmarks Kirker*, Kbh. 1933-, er angivet som *DK*, efterfulgt af betegnelsen for pågældende amt; referencer inden for Odense Amt har dog kun sideangivelse.

Arkivalier. Rigsarkivet, København (RAK). *Danske Kancelli*: Fyenske og smålandske tegnelser 1759-66 (*DaKanc*. Fyenske og smålandske tegnelser).

Rigsarkivet, Odense (RAO). *Topografica*: Fyn i almindelighed. Udskrift af præsteindberetninger 1706-07 (*Topografica*. Præsteindb. 1706-07.). – *Karen Brahes Bibliotek*. DI, 10 (*Karen Brahes Bibl.*). – *Odense Amtsprovstiarkiv*: Korrespondance angående Lunde, Skam og Skovby Herreder 1834-35 (*Provstiark. Korresp.*). – *Pastoratsarkiv*: Embedsbog 1846-49 (*Pastoratsark. Embedsbog*). – *Krogshølle pastoratsarkiv*: Embedskorrespondance 1762-1949 (*Pastoratsark. Embedskorresp.*); Embedsbog 1846-1949 (*Pastoratsark. Embedsbog*); Ministerialbøger 1637-65, 1674-1799 (*Pastoratsark. Ministerialbog*) *Grevskabet Roepstorffs ark*. Dokumenter vedr. kirkerne 1567-1834 (*Roepstorffs ark. Dok. vedr. kirkerne*).

Det Kongelige Bibliotek (KB). *Gammel kongelig samling*: 2351 4°. Udskrift af Præsteskabets i Fyens Stift Antegnelser om Kirkerne i Fyen ... (GKS 2351 4°). – *Ny kongelig samling*: 2344 fol. En kortfattet Beskrivelse af Grevskabet Roepstorff fra Aaret 1500 indtil vore dage. Udarbejdet og samlet af de gamle Papirer og Dokumenter, som findes i Einsidelsborg Arkiv ... 1893 (NKS 2344 fol.) – *Kallske samling*: 377 4°. Copie af Beskrivelse over Kirkerne og Herregaardene i Fyen og i Langeland ... 1755 (*Kallske saml. 377 4°*).

Tegninger og opmålinger. NM. Johan Adam Weinbrenner 1781 (situationsplan, kopi – »Kiörupgaard i Grundtegnning forfattet af Johan Adam Weinbrenner Tømmer Mester i Odense 1781«, der er benyttet til udarbejdelse af den rekonstruerede grundplan (fig. 4), befandt sig endnu i 1975 på Kørup Herregård, men synes senere bortkommet); J.J. Bærner 1781 (matrikelkort – omtegnet til brug i »Danske Herregaarde ved 1920«, Kbh. 1923, 269).

Geodatastyrelsen. Kort over en del af Kiörup Hovedgaards Marker, målt af J. J. Bærner 1781.

Litteratur. H. F. Rørdam »Efterretninger fra Skam Herred i Fyn«, *Kirkehistoriske Samlinger* V, 5, 1897-99, 720-94; Fritze Lindahl »Krystalkors fra Kørup Kirke«, *Fynske Minder* 1975, 83-104 (*Lindahl 1975*); Niels Oxenvad, »Den nedrevne Kørup kirke«, *Fynske Minder* 1975, 62-82 (*Oxenvad 1975*); Nils Engberg, *Danmarks døde kirker. Middelalderens nedlagte kirker*, Odense 2018, 451-52.

Historisk indledning ved David Burmeister, bygningsbeskrivelse ved Martin Wangsgaard Jürgensen, inventar og gravminder ved David Burmeister. Oversættelse ved Patrick Marsden (engelsk). Korrektur ved Anne Provin. Teknisk og grafisk tilrettelæggelse ved Mogens Vedsø. Redaktionen afsluttet august 2019.

¹ *Danmarks Stednavne. Nr. 14. Odense amts bebyggelsesnavne*, udgivet af Stednavneudvalget ved John Kousgård Sørensen, København 1969, 167. Podebuskerne

betegnede sig fra o. 1625 med deres tyske slægstnavn, von Putbus, men vil her konsekvent blive benævnt Podebusk.

² William Norvin »Egebjerggaard (Einsidelsborg) og Kjørup«, *Danske Slotte og Herregårde* 9, red. Aage Rousell, København 1965, 256-57.

³ Holger Fr. Rørdam, *Danske Kirkelove* I, København 1883, 415 (nr. 434). Haakon Bennike Madsen og Erland Porsmose, *Næsbyhoved Lens Regnskaber 1502-1511*, København 1991, 375.

⁴ Svend Aakjær (udg.), *Kong Valdemars Jordebog*, Kbh. 1926-73, II, 229; Holger Fr. Rørdam, *Danske Kirkelove* I, København 1883, 415 nr. 434 (9. jan. 1555); *Rørdam 1897-99* 722.

⁵ *Rørdam 1897-99* 722.

⁶ RAK. *DaKanc*. Fyenske og smålandske tegnelser; *Rørdam 1897-99*, 727.

⁷ *Oxenvad 1975* 66.

⁸ Jens Rasmussen og Anne Riising, *Biskop Jacob Madsens visitatsbog, 1588-1604*, Odense 1995, 127.

⁹ *Præsteindberetninger til Ole Worm II. Indberetninger til Århus, Fyns og Lunde Stifter 1623-25. Udgivet af Landbohistorisk Selskab ved Frank Jørgensen*, København 1974, 94-95.

¹⁰ *Kancelliets Brevbøger vedrørende Danmarks indre Forhold, 1551 f. I* uddrag udg. af Rigsarkivet, København 1885 f. (*KancBrevb.*), 15. juli 1633.

¹¹ *KancBrevb.* (note 11), 15. juli 1633 samt 3. febr. 1639. Jf. også *Rørdam 1897-99* 730-37.

¹² *Rørdam 1897-99* 734 tolker disse bestræbelser som primært et forsøg på at styrke Podebuskernes indtægt af Kørup Kirke.

¹³ KB. NKS. 2344 fol.

¹⁴ RAO. *Krogshølle pastoratsark.* Embedskorresp.; RA, *Danske Kancelli*. F. 15 1773-87. Fyenske og smålandske tegnelser.

¹⁵ KB. NKS. 2344 fol.; *Rasmussen og Riising 1995* (note 8), 127.

¹⁶ RAO. *Pastoratsark.* Embedsbog; *Lindahl 1975*, 97.

¹⁷ »Regnskabsbog over Indtægten af Landehiælpen 1524-26«, *Danske Magazin*, 4. rk., II, 1873, 51.

¹⁸ Den første egentlige bygningshistoriske udredning af kirkens udvikling, baseret på de tilgængelige kilder, blev udført af *Oxenvad 1975* 62-82.

¹⁹ Skiftegangen lader sig kun bestemme for korets vedkommende, idet den kan aflæses på et fotografi fra 1889, jf. fig. 5.

²⁰ KB. GKS. 2351, 4°.

²¹ KB. *Kallske saml.* 377, 4°.

²² RAO. *Grevskabet Roepstorffs ark.* Dok. vedr. kirkerne.

²³ Hvælvene blev allerede 1745 beskrevet som brøstfældige. RAO. *Grevskabet Roepstorffs ark.* Dok. vedr. kirkerne.

²⁴ Sognepræst Hans Gødesens læsning af indskriften (KB. GKS. 2351, 4°) svarer ikke til den dokumenterede viden om hverken Kørup †Kirkes nedrivning

1555, opførelsen af Trefoldighedskirken efter 1574 eller overhovedet om den ældre Claus Podebusk (e. 1490-1540), som indskriften angiveligt skulle tillægge påbegyndelsen af kirkebyggeriet i 1534. En mulig delforklaring på fejllæsningen kan være, at sognepræst Hans Gødesen i præsteindberetningen 1706-07 har fået blandet sine noter om sognepræst Gøde Hansens gravsten, hvorpå hans embedstid i Agernæs var anført, »1634« og »1676«, ind i den efterfølgende beskrivelse af den 'grå sten' ved kirkens vestindgang. Beskrivelsen i præsteindberetningen fra 1755, KB. *Kallske saml.* 377, 4°, svarer til Hans Gødesens, men har karakter af en afskrift. Herfra har misforståelsen spredt sig til Hans de Hofmand, *Samlinger af publike og private Stiftelser, Fundationer og Gavebreve, V, København 1760*, 263. Jf. også *Rørdam 1897-99 728*.

²⁵ KB. NKS. 2344 fol. Jf. *Rørdam 1897-99, 728*.

²⁶ Det er naturligvis muligt, at Hans Gødesen ikke genkendte våbenerne, men ræsonnerede sig frem til, at det måtte være Podebusk og Ulfstand på baggrund af sin fejlagtige læsning af indskriften. På tilsvarende måde beretter *Rørdam 1897-99 728*, at våbenerne var Mourids Podebusks og hustru Magdalene Sehesteds, hvilket tilsyneladende alene er baseret på hans viden om de historiske fakta og deraf følgende justering af portalens indskrift.

²⁷ En gennemgang af de tidstypiske eksempler i Inge Mette Kirkeby (red.), *Sandstensportaler i Danmark*, København 1995, viser således ingen oplagte paralleller til beskrivelsen af Trefoldighedskirkens portal.

²⁸ Den tredje mulighed er, at delene stammede fra annekskirken i Krogsbølle, hvis 'slemme gamle tavle' forestillende Maria med barnet blev udskiftet 1598, blot fire år før Kørup Kirke blev taget i brug. Podebuskerne havde stærke forbindelser til også denne kirke (jf. s. 5223); *Rasmussen og Riising 1995* (note 8), 129-30.

²⁹ *Rasmussen og Riising 1995* (note 8), 129-30. At Chr. Axel Jensen implicit tillagde billedskærer Jens Asmussen denne altertavle, skyldes en forveksling af Rørup og Kørup, som endvidere betød, at Jens Asmussen på baggrund af biskop Jacob Madsens noter om Trefoldighedskirken blev formodet død af pest 28. juni 1602.

Jf. Birgitte Bøggild Johannsen, »Hvorledes Odense domkirkes prædikestol blev til tre«, *Nationalmuseets Arbejdsmark* 1994, 107-08.

³⁰ RAO. *Topografica*. Præsteindb. 1706-07.

³¹ Det må bero på en misforståelse, når *Oxenvad 1975 74* karakteriserer altertavlen som en »katekismustavle« med kun et beskedent billedindhold. Altertavlen havde billeder i alle stor- og topstykkets felter, mens skrift dominerede postamentet.

³² Præsteindberetningen 1755, KB. *Kallske saml.* 377, 4° oplyser, at tavlen var skænket for 'få år siden', mens *Rørdam 1897-99, 743* præciserer det til 1721, uden dog at nævne sin kilde.

³³ *Rørdam 1897-99, 753-54*.

³⁴ *Rasmussen og Riising 1995* (note 8), 129-30.

³⁵ RAO. *Grevskabet Roepstorffs ark*. Dok. vedr. kirkerne; *Rørdam 1897-99 728*.

³⁶ *Lindahl 1975, 92*. De to glasperler er indfattede i det øvre kors, nærmere bestemt foroven og til venstre på dette.

³⁷ *Lindahl 1975 95-96*.

³⁸ *Lindahl 1975 95*.

³⁹ *Lindahl 1975 98*.

⁴⁰ *Rørdam 1897-99 753-54*.

⁴¹ RAK. *Danske Kancelli*. 1. dep. Journaler 1834, I.

⁴² RAO. *Pastoratsark*. Ministerialbog 1637-65 (upagineret).

⁴³ RAO. *Pastoratsark*. Ministerialbog 1675-1799 (s. 384).

⁴⁴ RAO. *Pastoratsark*. Ministerialbog 1675-1799 (s. 389).

⁴⁵ RAO. *Pastoratsark*. Ministerialbog 1675-1799 (s. 396).

⁴⁶ RAO. *Pastoratsark*. Ministerialbog 1675-1799 (s. 397).

⁴⁷ RAO. *Pastoratsark*. Ministerialbog 1675-1799 (s. 269).

⁴⁸ RAO. *Pastoratsark*. Ministerialbog 1675-1799 (s. 286).

⁴⁹ Det er ikke ekspliciteret i afskriften, at der er tale om kisteplader, epitafier eller gravsten, men de meget udførlige oplysninger, der i flere tilfælde har karakter af at være uddrag, tyder på dette.

⁵⁰ RAO. *Karen Brahes Bibl.* (s. 41 nr. 30).

⁵¹ RAO. *Karen Brahes Bibl.* (s. 40-41 nr. 29).

⁵² RAO. *Karen Brahes Bibl.* (s. 40 nr. 28).

⁵³ RAO. *Karen Brahes Bibl.* (s. 39-40 nr. 27).

⁵⁴ RAO. *Karen Brahes Bibl.* (s. 39 nr. 26).

†THE TRINITY CHURCH AT KØRUP

The village of Kørup is mentioned in 1504 ("Kordrop"). Until 1555, it was an independent parish with its own church (cf. ndf.) located south of Krogsbølle Fjord. The parish was already

depopulated by the 1500s, and as it could no longer provide its vicar with a salary, on 9 January 1555 Mourids Podebusk of Kørup manor received a letter from the king, stating that he

could demolish the church and add Kørup to Agernæs Parish. The village had completely disappeared by the 1600s.

The erection of the Trinity Church was initiated by Mourids Podebusk, who in 1574 was granted permission to replace Agernæs Church with a new parish church erected at his manor. The building work, however, must have stopped, and the church was unfinished when Mourids Podebusk died in 1593. His son, Claus Podebusk, completed its construction in 1601, whilst work upon its interior continued until the church was consecrated on 29 August 1602.

In 1761, it was decided that, during the winter, services should take place in a ‘chapel’ at Agernæs that had been erected in 1738 (p. 5274), as during the winter both the vicar and peasant farmers had difficulties crossing the fjord between Agernæs and the church at Kørup. In 1770, all church services were transferred to the chapel. In 1781, church owner Joakim Godske Moltke of Egebjerggård and Kørup was granted permission to demolish the church, which was partly dilapidated. The parish was added to the chapel of ease Krogsbølle in 1787.

Kørup †Church. The medieval church in the village of Kørup is mentioned for the first time in tax records (“landehjælpen”) dating to 1524–26. The details of its appearance at this time are, however, uncertain.

Building. The impressive church with an east-west-orientated nave was, as previously mentioned, begun in 1574 at the behest of Mourids Podebusk. The building was constructed of brick laid in cross bond above a plinth of granite blocks (figs. 1 and 5). The church was not finished until 1601, so there must have been a considerable break during its construction, which may have been associated with the completion of the tower. The building is described in 1602 by Bishop Jacob Madsen as being “as long as Saint Canute’s Church, as near as to the altar, but not so high”. In 1781, the church was 47 m long and 10 m wide, whilst the impression of a lack of height was no doubt due to the typical, flat-spanned Renais-

sance vaulting. In the east, the nave terminated in a small apse, which was bordered in the facade. The inner part of the apse was semicircular (fig. 5). The west tower had a lead roof and four gables, which is reminiscent of the approximately contemporary tower at Nørre Lyndelse Church (cf. p. 3938).

The entrance to the church consisted of an imposing west portal in the tower. According to the description from 1706–07, it involved life-size savage figures, coats-of-arms and an inscription above the door; there are no parallels for such large figures from contemporary Danish sandstone portals.

In 1668, the building is described as “quite dilapidated”. In 1745, a large-scale restoration was undertaken, when the following were purchased: timbers for the roof, which was to be completely replaced, 5,000 Flensburg bricks and 6,000 roof tiles, as well as iron for wall ties, which were to secure the vaulting. In 1770 and 1775, however, it is described how the church was kept closed due to repairs and construction work that were being undertaken on the building. Whether this work was ever carried out, though, remains uncertain, as the building is once again described as very dilapidated in 1781.

The last major alteration to the church before it was demolished, was when the eastern end wall was incorporated into a new cowshed and barn. The church thereby ended up forming part of the north side of the manor’s four-wing structure that surrounded the main house. It is uncertain when the outbuildings and church were combined, but it must have occurred before 1781, when the incorporation is evident from the manor’s ground plan (cf. fig. 4).

Furnishings. According to the surviving documentary records, the church furnishings were characterised by the same grandiose ambition as the building itself. A number of earlier, carved wooden items, which were probably transferred from Agernæs †Church, were exhibited in the tower. Inside the interior of the church were ornately carved pews, a number of which bore the double eagle of the Podebusk family, and a

unique *crystal cross hung down from the roof. The chancel was divided from the nave by a family choir loft dating to c. 1625, and as well as the aristocratic tomb under the chancel, which was filled during the 18th century, the furnishings clearly emphasised the church's connection with the Podebusk family.

†*Altarpieces.* 1) Fragments of one or more altarpieces dating to the Late Middle Ages, including one Merciful Father and one Mary with Child, which must be from Agernæs †Church, were placed in the tower room.

2) Mentioned in 1602, when its paintings had not yet been supplied. It is also mentioned in 1706–07, as a typical Renaissance altarpiece with the large and upper part mounted on a pedestal. The large area contained a depiction of the Adoration of the Magi(?), and the upper part a carved depiction of 'Christ's Birth' (the Adoration of the Shepherds?), and at the top of the altarpiece was a crucifix. The pedestal contained 11 zones including quotes from Luther's Small Catechism and the Bible, and along the sides of the altarpiece were carved figures of the 12 apostles; a very atypical trait for early 17th century altarpieces.

3) Donated by church owner Count Malte Podebusk (1671–1750). It included a painting of the Lord's Supper, which was flanked by four large wooden sculptures of the evangelists. Painted in marbling.

A late medieval *chancel crucifix*, which was transferred to Krogsbølle Church when the church was closed down (p. 5245).

†In 1706–07, *the pews* were described as being made by 'Master Lüdich' from Westphalia and master cabinet maker Rasmus Sanderson, born in Kolding.

**Cross* (fig. 6), c. 1603(?). A 150 cm-high patriarchal cross of rock crystal was made in the 1100s. The numerous rock crystals originate from two altar or processional crosses dating to the 1300s or 1400s, which apparently also reused crystal beads or balls dating to the 1100s. The conversion into the present cross probably

took place in connection with the furnishing of the interior of the Trinity Church around 1603, as both stars and the double eagle are associated with the Podebusk family. It does not appear to be of Danish design, but was perhaps made in Bohemia, which the church owners, Henrik Podebusk and Sidonia Maria von Einsiedel, had connections with. In NM 1845 (inv.nr. 9071).

**Bell*, cast in 1500–25 by bellmaker Lavres Hansen, probably for Agernæs †Church. Sold in 1779–80 to the Saint Nicholas (†)Church in Faaborg (*DK Svendborg*, p. 789).

Sepulchral monuments. An impression of the coffins, which over the years were placed in the Podebusk family's †crypt under the chancel, can be obtained from lists of the coffins and sarcophagi dating to 1782 and 1834, as after the closure of the crypt these were transferred to Maria-Magdalene-Kirche in Vilmnitz, Germany. A number of missing coffin plates are also known from the copies housed in Karen Brahe's library, whilst one †gravestone is described in the vicar's reports of 1706–07 and 1755.

†*The Podebusk crypt* under the chancel was established when the church was erected in 1574–1602. It is described in 1706–07 as a large, vaulted burial that occupied the whole width of the chancel, 'in which most of the Danish Podebusks were buried'. At this time there were nine coffins in the crypt, whilst records from 1782 list two *sarcophagi for Malte Podebusk and his wife Magdalena Juliana von Promnitz and 12 unidentified coffins in the crypt, as well as another three in the chancel.

The crypt was apparently not used in the second half of the 1700s, probably due to both the poor condition of the church and the Podebusk family's increased focus upon Rügen (Germany). After the demolition of the church, the crypt was left open and unlocked until 1834. Subsequently, two sarcophagi, one coffin and a box containing coffin fittings were transported to Maria-Magdalene-Kirche, Vilmnitz (Germany), where the Podebusk family had a crypt.